nehrini geçti. Burgondes bölgesindeki ileri harekâtı sırasında da Lyon şehrini ele geçirdi ve dönüşte seferlerden birinde aldığı yara yüzünden öldü (Şâban 107/Aralık 725). Valiliği dört yıl sekiz ay devam etmiştir. Anbese cesur ve kabiliyetli bir kumandan, iyi bir idareciydi. Becâ papazı İsidore, onun bu fetihleri zor ve şiddet kullanarak değil büyük bir ustalıkla gerçekleştirdiğini söyler. Müsteşrik Reinaud da Anbese'nin bu politikası sebebiyle Gaul topraklarından alınan haracın kat kat arttığını ifade eder.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kūtiyye, *Târîḫu iftitâḥi'l-Endelüs* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Beyrut 1402/1982, s. 190-191; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 136, 489-490; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muġrib* (nşr. G. S. Colin – E. Lévi-Provençal), Beyrut 1983, II, 27; Makkarî, *Nefḥu'ṭ-ṭîb*, I, 235, 279; III, 16-18; IV, 350; *Aḫbâr Mecmû'a* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1401/1981, s. 31; R. Dozy, *Spanish Islâm*, London 1972, s. 124; Anwar G. Chejne, *Muslim Spain, It's History and Culture*, Minneapolis 1974, s. 11; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 91; Hâlid es-Sûfî, *Târîḫu'l-'Arab fi'l-Endelüs: el-feth ve 'aṣrü'l-vülât*, Bingazi 1980, s. 220-225; H. İbrâhim Hasan, *İslâm Târihi* (trc. İsmail Yiğit v.dğr.), İstanbul 1985, I, 405; Abdurrahman Ali el-Haccî, *et-Târîḫu'l-Endelüsî*, Dımaşk 1407/1987, s. 190-191.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

al-ANDALUS

İspanya'da Endülüs İslâm medeniyeti üzerine 1933-1978 yılları arasında yayımlanan kırk üç ciltlik ilmî dergi.

İspanya'nın İslâmî dönem tarih ve medeniyetini konu alan makalelerin yayımlandığı ilmî dergiler içinde en önemli olanıdır. Başşehir Madrid'de ve Endülüs İslâm medeniyetinin ilim merkezlerinden biri olan Granada'da (Gırnata) bulunan Escuelas de Estudios Arabes (Arap araştırmaları enstitüleri) ile Consejo Superior de Investigaciones Cientificas (ilmî tetkikler yüksek kurulu) tarafından İspanyolca olarak neşredilmiştir. Altı ayda bir yaklaşık 250 sayfalık sayılar halinde yayımlanmış ve iki sayısından bir cilt oluşturulmuştur. 1958 yılında ilk yirmi cildinde (1933-1955) yer alan makalelerin fihristi yayımlanmıştır. *al-Andalus*, yalnız İspanya'nın İslâmî geçmişine ağırlık vermesi ve adının sadece bu ülkeyi kapsamasından dolayı, son yıllarda sınırları genişletilen çalışmaları ilim âlemine duyurmakta yetersiz kalmış ve bunun üzerine kapatılarak 1980 yılından itibaren yerine, yine sayıları yılda bir cilt teşkil eden *al-Qantara* adlı derginin neşrine

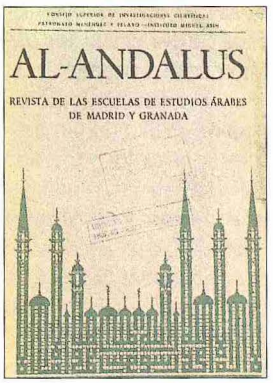

el-Andalus dergisinin XI. cildinin ikinci fasikül kapağı

başlanmıştır. *al-Qantara*, yalnız İspanya'nın değil, başta Kuzey Afrika olmak üzere İslâm medeniyetinin daha geniş bölgelerini içine alan çeşitli konulardaki çalışmaları ihtiva etmekte ve bu konular arasında özellikle İslâm sanat tarihi ve arkeolojisine önem vermektedir.

ENGİN BEKSAÇ

ANDELÎB, Hâce Muhammed Nâsır

(خواجه محمد ناصر عندليب)

(ö. 1172/1759)

Hint Nakşibendîliği'nin önemli temsilcilerinden biri, Tarîkat-ı Muhammediyye'nin kurucusu.

1105'te (1693-94) Delhi'de doğdu. XVII. yüzyılda Buhara'dan Hindistan'a göç eden bir ailenin oğludur. Soyunun baba tarafından Bahâeddin Nakşibend'e, anne tarafından Abdülkādir-i Geylânî'ye ulaştığı ileri sürülmektedir. Gençlik yıllarında Babürlü ordusunda görev aldı ve Babürlü soyundan bir kadınla evlendi. 1720'de askerlikten ayrılarak kendisini tamamıyla tasavvufa verdi. İlk üstadı Şah Sâdullah Gülşen'dir. İmâm-ı Rabbânî'nin soyundan gelen mürşidi Abdülahad Gül'e olan saygısından dolayı Gülşen mahlasını alan Şah Sâdullah, müridi Muhammed Nâsır'a Andelîb adını vermiş, o da yine aynı düşünceyle oğluna Derd (aşk) adını koymuştu. Tasavvufta "gül" Allah'ın, "bülbül" de Hz. Peygamber'in sembolü olarak kullanıldığı, bülbülün ezelden beri güle âşık olduğu imajı dikkate alınırsa "gül", "gülşen", "andelîb" ve "derd" gibi kavramların aşktan kaynaklanan derin mistik mânalar ifade ettiği anlaşılır. Andelîb'in ikinci üstadı Pîr Muhammed Zübeyr, İmâm-ı Rabbânî ailesinin dördüncü ve son **kayyûm*** udur.

Hindistan'da gerçek Müslümanlığı ve saf Muhammedîliği yeniden ve güçlü bir şekilde yerleştirmek isteyen Andelîb, kurduğu ve oğlu Mîr Derd'in geliştirerek devam ettirdiği İslâmî ve tasavvufî harekete Tarîkat-ı Muhammediyye-i Hâlisa adını vermiştir. O, ilk **kutub*** olarak kabul ettiği Hz. Hasan'ı mânevî âlemde gördüğünü ve onun kendisine Tarîkat-ı Muhammediyye-i Hâlisa'nın sırlarını öğrettiğini ileri sürer. Seyyid Ahmed Şehid, XIX. yüzyılda Hindistan'da Tarîkat-ı Muhammediyye hareketini başlatırken onun tesirinde kalmıştır. Andelîb'in ilk müridi, ruh terbiyesini bizzat kendisinin verdiği oğlu Mîr Derd'dir. Mürşidi Şah Sâdullah Gülşen'in âdetine uyarak Zînetü'l-mesâcid adlı zâviyesinde yıllarca sohbet toplantıları düzenleyen Andelîb'in Urdu dilinin ve şiirinin gelişmesi üzerindeki tesirleri de önemlidir.

Mürşidi Pîr Zübeyr'in ölümü üzerine oğlu Mîr Derd için kaleme aldığı *Nâle-i 'Andelîb* (I-II, Bhopal 1308) adlı eserinin genel çerçevesini temsilî bir hikâye teşkil eder. Küçük hikâyelere, çeşitli fıkhî ve hikemî meselelere yer verilen eserde Nakşibendiyye ezkâr ve evrâdından bahsedilir. Andelîb'in yolundan gidenler bu eseri Kur'an'dan sonra en önemli kaynak olarak kabul ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḫavâṭır*, VI, 308-309, 358; A. Schimmel, *Pain and Grace*, Leiden 1976, s. 32 vd.; a.mlf., *Tasavvufun Boyutları* (trc. Ender Gürol), İstanbul 1982, s. 317-318; a.mlf., "Andelîb", *EIr.*, II, 9; A. Hayyâmpûr, *Ferheng-i Süḫanverân*, Tebriz 1340 hş., s. 409.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ANDİLER

Dağıstan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde Sulak nehrinin Koysu kolu havzasında ve Botlih bölgesinde yaşayan sekiz küçük müslüman İber-Kafkas halkı (bk. AVARLAR; DAĞISTAN).

ANEZE

(عنزة)

Hz. Peygamber'in kullandığı bir nevi asâ (bk. ASÂ).

ANEZE

(عنزة)

Günümüzde de varlığını sürdüren çok eski bir Arap kabilesi.

Kabileye adını veren Aneze b. Esed b. Rebîa'nın asıl adı Âmir'dir. Bir şahsı **aneze** (kısa mızrak) ile öldürdüğü için Aneze adıyla meşhur olan Âmir'in şeceresi Ad-

nân'a kadar uzanır. Kabilenin anayurdu Yemâme'dir. Câhiliye devrinde Süayr (veya Saîr) adlı bir puta tapan Anezeliler İslâmiyet'in ortaya çıkışından yaklaşık bir asır önce (başka bir rivayete göre İslâmiyet'ten sonra) otlak bulmak için Fırat kıyılarına göç ettiler. Bazıları Kûfe çevresinde yerleşirken bir kısmı da IX. yüzyılda Musul tarafına gitti. XII. yüzyılda Aynü't-temr veya Tuveyk'ten ayrılan Aneze kabilesi mensubu bir grup da Hayber'e yerleşti. Kabilenin o zamandan XVII. yüzyıla kadar tarihi karanlıktır. Bugün varlıklarını devam ettiren başlıca kolları Ruvâle, Amârât, Fed'ân ve Sebea'dır. Bu kabileler Halep'ten Suriye çöllerine, Ürdün'den Şemmer dağlarına, Irak'ın doğusuna ve Fırat kıyılarına kadar uzanan çok geniş bir sahaya yayılmışlardır. Ayrıca Necid, Hicaz, Nusaybin, Musul, Habur ve hatta İfrîkıyye'de de Aneze kabilesi mensupları vardır. Göçebe olan kabilenin bir kısmı deve, bir kısmı da koyun yetiştirmek suretiyle geçimlerini sağlarlar. Bazıları da şeyhlerinin sahip olduğu topraklarda yerleşik bir hayat sürmektedir. Göçebe olarak yaşayanlar kış gelmeden güneye Şemmer tepelerine göç eder, nisandan itibaren ise tekrar kuzeye gelirler.

Câhiliye döneminde bazı savaşlara katılmakla beraber Aneze kabilesi XVII. yüzyıla kadar tarihte önemli bir rol oynamamıştır. Anezeliler'in asıl faaliyetleri bu tarihten itibaren başlar.

Osmanlılar Suriye'deki ilk hâkimiyetleri sırasında bölgede huzur ve emniyeti sağlamak gayesiyle Fadl ve Mevâlî gibi güçlü Arap kabilelerini desteklemişler ve bu aşiretler XVII. yüzyılın ikinci yarısına kadar halk ile âhenk içinde yaşamışlardır. Ancak daha sonra Aneze ve Şemmer kabileleri onlara galip gelerek bölgeyi kontrolleri altına aldılar. Bu yüzden yöre halkı yurtlarını terketti. Aneze kabilesinin saldırılarına engel olmak gayesiyle yöreye Türk oymakları yerleştirildi. Anezeliler XVII. yüzyılın ikinci yarısında Şemmerliler'i de Fırat'ın öte yakasına sürdüler. Aneze istilâsına karşı bölgeye yerleştirilen Türk oymakları başarılı olamayıp 1691'de Anadolu'ya döndüler. Rebîülâhir 1102 (Ocak 1691) tarihini taşıyan bir hüküm ile Rakka Valisi Kadızâde Hüseyin Paşa ihmalkâr ve kusurlu görüldüğü için azarlandı ve bu oymakların tekrar eski yerlerine iskânı istendi. 29 Cemaziyelevvel 1103 (17 Şubat 1692) tarihli bir fermanla da Aneze ve Şemmer aşiretlerinin baskılarına karşı uç bölgelere çok sayıda oymağın yerleştirilmesi emredildi. Suriye çöllerinde yaşamakta olan Şemmerliler'i oradan uzaklaştırarak bölgenin mutlak hâkimi olan Anezeliler'in bir kısmı XVIII. yüzyılın başlarında Vehhâbîler'le iş birliği yaparken bazıları da vergi vermek istemedikleri için onlara cephe aldılar. XIX. yüzyılın başlarında ise Vehhâbî baskısına karşı Benî Saîd aşiretiyle birleştiler ve 1815'te bütün Suriye çölünü istilâ ederek Halep etrafındaki köyleri ve ekili araziyi tahrip ettiler. Bazı Türk oymakları da onlara katıldı. Mardin - Bağdat arasındaki Tay ve Aneze aşiretleri, 1837'de yörede Osmanlı Devleti'nin tasvip ettiği nizama uygun olarak yerleşmek isteyen aşiretleri yerlerinden oynattılar. Anezeliler'in XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaptıkları yağma akınları yüzünden bölge çok tehlikeli bir hal aldı. Nitekim 1850-1860 yılları arasında Halep'e saldırıp şehri yağmaladılar. Valiler bu bedevî kabilelerle başedebilmek için zaman zaman onları birbirlerine karşı kullanmışlardır. Nitekim Bağdat Valisi Ali Paşa da Şemmer'e mensup bazı kabilelere karşı Anezeliler'den yardım istedi. Çok kalabalık bir grupla Bağdat'a gelen kabile mensupları Şemmerliler'in isyanını bastırdıktan sonra geri dönmeyerek Bağdat yakınlarındaki otlaklara yerleştiler ve şehri muhasara ettiler. Vali bu defa Zübed kabilesinin yardımıyla onları püskürttü. Uzun zaman devam eden bu karışıklıklara, 1862'den sonra, Halep Valisi Ömer Paşa ve Bağdat Valisi Midhat Paşa'nın gayretleriyle son verildi.

Kabile Birinci Dünya Savaşı'nda ikiye bölündü. İki taraf arasındaki mücadele Fransız ve İngilizler tarafından büyük miktarda para verilerek ve nüfuzlu kabile şeyhleri yüksek maaşlı görevlere tayin edilerek önlenebildi. Bu politika Suriye ve Irak hükümetleri tarafından da takip edilmiştir. Aneze'nin Amârât kolu Bağdat'ın 11 Mart 1917'de düşmesinden sonra İngilizler'e katıldı. Diğer önemli kol Ruvâle ise Eylül 1918'e kadar müşterek harekâta katılmadı. Şeyhleri Nûrî b. Şa'lân Arap ve İngiliz kuvvetleriyle Ekim 1918'de Dımaşk'a girdi.

Kabile mensupları geniş bir gömlek ve bu gömleğin üzerine aba giyerlerdi. Başlarına mendil örtüp üzerine ikal sararlar, saçlarını uzatıp önden örerlerdi. Kadınların kıyafeti de aynıydı. Namaz ve oruç gibi ibadetler konusunda çok ihmalkâr idiler. Vehhâbîler'in etkisiyle bu ibadetleri bir süre yapar göründüler, ancak bir müddet sonra tekrar bıraktılar. Küveyt ve Bahreyn'deki hükümdar aileleri bu kabileye mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *el-Maʿârif* (Ukkâşe), s. 92; Ya'kübî, *Târîḫ*, I, 224; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Eṣnâm: Putlar Kitabı* (trc. ve nşr. Beyza Düşüngen), Ankara 1969, s. 43, 82-83; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 163, 293, 294, 483; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX (nşr. Muhammed Avvâme — Riyazî Murad), Dımaşk 1979 → Beyrut 1401/1981, s. 76-78; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, I, 523, 628-629; XII, 172, 650; Cevdet, *Maʿrûzât*, s. 189, 191, 193; a.mlf., *Tezâkir*, III, 163, 214, 225; Kehhâle, *Muʿcemü ḳabâʾili'l-ʿArab*, Beyrut 1402/1982, V, 353; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul 1987, s. 34, 40, 45, 48, 51, 90, 107, 113; Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara 1988, s. 7, 120, 140; İdris Bostan, "Zor Sancağının İmar ve Islahı ile Alâkalı Üç Lâyiha", *Osm.Ar.*, VI (1986), s. 171, 172, 180, 197, 202, 216, 219-220; Ronart, *CEAC*, s. 42-43; Reckendorf, "Aneze", *İA*, I, 433-434; E. Gräf, "ʿAnaza", *EI²* (İng.), I, 482-483.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ANGIOLELLO, Giovanni Maria

(ö. 1525)

Esir düştüğü Osmanlı ülkesinde uzun süre kalan ve Şark âlemi hakkında çeşitli eserler kaleme alan Venedikli yazar.

1451 yılı civarında Vicenza'da doğdu. Soylu bir aileye mensuptur. Fâtih Sultan Mehmed'in Eğriboz kuşatması sırasında (1470) kardeşi Francesco ile birlikte Türkler'e esir düştü. Kardeşi idam edildi, kendisi ise İstanbul'a getirilerek Fâtih'in oğlu Şehzade Mustafa'nın yanına verildi. Şehzade Mustafa'nın Konya'da ikameti dolayısıyla bir müddet orada kaldı ve şehzadenin Akkoyunlular'a karşı yaptığı bazı savaşlara katıldı. Şehzade Mustafa'nın ölümünden (1474) sonra İstanbul'a getirildi. Burada bazı devlet hizmetlerinde bulundu ve maliye ile ilgili önemli bir dairede görev yaptı. 1475-1481 yılları arasında hizmet gördüğü bu dairede özellikle para konularındaki bilgisiyle dikkati çekti. Ayrıca Fâtih'in Kırım, Arnavutluk, Boğdan ve Bosna seferlerine şahit oldu. Fâtih'in vefatından sonra II. Bayezid'in hizmetine girdiyse de 1488'de ülkesine döndü. Bu dönüşünün sebebi hakkında eserlerinde bilgi vermemektedir.

Angiolello ülkesine döndükten bir süre sonra İran'a gitti (1507) ve orada ye-